THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST - Telephones: TRinity 6830-6831
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.
ALLIED PRINTING TRADES UNION LABEL COUNCIL TORONTO, ONT. 25

די פראהיבישאניסטען רוהען ניט

בלויז אין אונזער שכנה'ישער רעפובליק איז נאך פראהיבישאן א פראבלעם. אין די פאראייניגטע שטאטען רעדט מען און מען דיסקוטירט וועגען פראהיבישאן צוליעב צוויי זאכען: ערשטענס, צוליעב גענגסטעריזם, בוטלייגער און רעקעטירינג, וועלכע פראהיבישאן האט מיט זיך געבראכט. צווייטענס, צוליעב דער נאהענטקייט פון פרעזידענט וואלען, וועלכע דארפען פארקומען קומענדען יאר.

אין קאנאדע, האבען מיר געגלויבט, אז דער ענין פראהיבישאן איז געענדיגט. אין אלע פראווינצען פון קאנאדע הערשען שנאפס געזעצען, אין איינע שטרייגערע, אין אנדערע מילדערע. אבער פראהיבישאן אין קאנאדע איז קיין פראבלעם ניט מער, און אפשר דערפאר, ווייל דער עולם אינטערעסירט זיך ניט מער דערמיט געהט עס אזוי די טעמפערענץ חסידים און קרענקס אזוי אין לעבען, פון צייט צו צייט אויפצוהויבען א געשריי געגען דעם שנאפס פארקויף.

דער בריעף־וועקסעל, וועלכער איז לעצטענס פארגעקומען צווישען פרעמיער הענרי פון אנטאריא, און רעווערענד בען ספענס, דער סעקרעטאר פון דער טעמפערענץ יוניאן אין אנטאריא, האט באוויזען ווי שטארק עס ארבייטען די פראהיבישאניסטען צו האלטען לעבעדיג די שנאפס פראבלעם און מאכען דערפון אן אישו ביי דער ערשטער בעסטער געלעגענהייט.

מיט א וואך צוריק איז אין דעטראיט, מישיגען, פארגעקומען די קאנווענשאן פון אמעריקאנער לעגיאן.

איבער'ן וואסער פון דעטראיט, א פינף מינוט רייזע, ליגט די קאנאדער שטאדט, ווינדזאר. אין דעטראיט קען מען בלויז באקומען "בוטלייג" שנאפס און סם המות. אין ווינדזאר קען מען קויפען גוטען שנאפס און ביליגער. מען קען דאריבער ניט טאדלען די אמעריקאנער לעגיאנערען, וועלכע האבען זיך אין דער פרייער צייט אריבערגעכאפט פון דעטראיט אין ווינדזאר און האבען געקויפט א פלעשעל שנאפס און א פלעשעל ביר. קאנאדע האט צו דעם זיכער ניט צוגעלייגט.

האט עס אבער די פאטענטירטע פראהיבישאניסטען ניט געשמעקט און זיי האבען אויפגעהויבען א געשריי, אז ניט נאר פארדארבט קאנאדע די מאראל פון די "גוטע און פרומע" אמעריקאנער מיט דעם, וואס מען פארקויפט זיי שנאפס, נאר אז אין ווינדזאר זענען אין דער צייט פון דער קאנווענשאן פארקויפט געווארען עקסטרא צעהן טויזענט שנאפס פערמיטס צו אמעריקאנער בירגער. און אז שכור'ע אמעריקאנער האבען זיך געוואלגערט אין די גאסען און האבען דערמיט פארדארבען די מאראל פון די יונגע קאנאדער קינדער.

פרעמיער הענרי האט, אמת, געוויזען די טעמפערענצלער, אז זיי דראפען זיך אויף די גלייכע ווענט. אז ניט קיין 10 טויזענט פערמיטס, נאר בלויז איין טויזענט זענען ארויסגעגעבען געווארען. און אז ניט נאר קיין אמעריקאנער שיכורים, נאר אפילו קיין קאנאדער האט מען אין די גאסען ניט געזעהן.

דאס איז אבער ניט וויכטיג. וויכטיג איז, אז די פראהיבישאניסטען טוען אלעס אין דער וועלט אויפצולעבען די לאנג פארגעסענע אישו — פראהיבישאן. און פראבירען אפשר וועט זיך זיי פארט איינגעבען אויפצוהויבען א טומעל, און מעגליך צוריק ברייגגען די ממשלה פון בוטלייגער.

די פראהיבישאניסטען פארגעסען אבער איין זאך, אז מיט זייער שרייען און וועקען, וועקען זיי בלויז אויף דעם אינטערעס און פארלאנג פון די, וועלכע נוצען ניט קיין אלקאהאלישע געטראנקען. מיט יעדען טומעל, וועלכען זיי הויבען אויף, וועקען זיי די נייגעריגקייט פון דער יוגענט צו דעם, וואס מענשען ווילען פארבאטען. און ניט נאר פארקלענערען זיי ניט דעם איבעל, נאר זיי פארשטארקען אים.

די פראהיבישאן פראגע אין אנטאריא איז געליזט געווארען אין 1926 און אין 1929, און ווידער אויפלעבען עס איז א פארברעכען.

די פארקלענערטע עמיגראציע פון קאנאדע נאך די שטאטען

קאנאדער האבען אויפגעהערט צו לויפען נאך די פאראייניגטע שטאטען צו זוכען גליקען. די אמעריקאנער אימיגראציאנס רעקארדס ווייזען, אז אין חודש יולי, פון דאס יאהר זענען 673 קאנאדער ארויסגעפארען נאך די פאראייניגטע שטאטען אין פארגלייך מיט 4803 קאנאדער, וועלכע זענען ארויסגעפארען אין דעם זעלבען חודש אין 1930.

עס איז א כלל, אז ווען אין לאנד ווערט שלעכט, לויפט מען זוכען ערגעץ אנדערש, אפילו אין דער פרעמדע, אבי זיך צו פארגרינגערען די לאגע. איבערהויפט איז עס געווען אין די קאנאדער גרעניץ־שטעדט, וואו דאס אריבערפאהרען האט ניט געמיינט צוברעכען די היים. דער קאנאדער האט זיך אבער ארומגעזעהן, אז אין די שטאטען איז פיעל ערגער איידער אין קאנאדע.

דער קאנאדער האט שנעל אויסגעפונען, אז קאנאדע, וועלכעס איז א קליינע לאנד, האט קליינע צרות, און אין די שטאטען איז גרויסע צרות, איז שוין ליבער צו זיין מיט די קליינע צרות.

עס איז א טעות דער גלויבען, אז די פארקלענערטע עמיגראציע פון קאנאדע איז א רעזולטאט פון די שטרייגגע אימיגראציאנס געזעצען אין די שטאטען. ווייל נאך היינט איז פאר'ן קאנאדער ניט שווער אריינצופאהרען אהין. אבער דער קאנאדער פאהרט ניט, ווייל די עקאנאמישע אויסזיכטען אין די שטאטען זענען פיעל קלענערע איידער אין קאנאדע. און דער עקאנאמישער קריזיס אין קאנאדע איז ניט אזא שארפער ווי דארטען.

נאך א באווייז, אז דער קאנאדער וויל ניט פאהרען נאך די שטאטען, איז דער גרויסער שטראם פון קאנאדער, וועלכע האבען לאנגע יארען געוועזען אין די שטאטען און קערען זיך יעצט אום צוריק נאך קאנאדע. דאס מיינט, אז זיי צוברעכען זייערע היימען און וואנדערען אוים צוריק.

יעדער צופלוס, וועט, לויט אונזער מיינונג, פיעל פארבעסערען די לאגע אין קאנאדע. דער צופלוס איז אבער אזוי קליין, אז די ווירקונג איז נים קיין אנזעהבארע. דער פאקט אליין וואס קאנאדער יאגען זיך ניט מער צו אנטלויפען נאך די שטאטען, און דאס, וואס קאנאדער קערען זיך אום צוריק נאך לאנגע יארען וואוינען אויף יענער זייט גרעניץ, איז אן און פאר זיך א גאנץ פרעהליכע דערשיינונג.

אויף שיפקע איז רוהיג

פון יצחקי

עס איז, דאנקען השי"ת, רוהיג אויף שיפקע.

א וועלט טומעלט, א וועלט רעדט. א וועלט שרייט און ליארעמט און א וועלט טרינקט זיך ביז'ן האלז אין ביטערער נויט, דחקות, עלענט און ארימקייט, אבער אין וואנקאווער זענען זיך לעצטע וואך געזעסען די "קאפיטאנען" פון דער קאנאדער ארבייטערשאפט, און האבען געזונגען זיסע וויג־לידער, כדי צו איינשלעפערען דעם עולם.

פון די נייעס־באריכטען אין "זשורנאל" דארף אייך שוין זיין באקאנט אז דער קאנאדער "טריידס ענד לייבאר קאנגרעס" האט לעצטע וואך אפגעהאלטען די יערליכע קאנווענשאן אין וואנקאווער. צו דער קאנווענשאן זענען געקומען דעלעגאטען פון איבער'ן גאנצען לאנד. די דעלעגאטען זענען געקומען מיט מאנדאטען פון זייערע יוניאנס, ארבייטער פאראיינען, בראדערהודס און אנדערע "ברויט־און־פוטער" קערפערשאפטען.

און די פראגע וועגען א פאליטישער ארבייטער פלאטפארמע פאר דער ארגאניזירטער קאנאדער ארבייטערשאפט איז ארויפגעשוואומען. נו, נו, האט איהר עס געדארפט אנקוקען וואס דארט האט זיך אפגעטאן.

— א פאליטישע פלאטפארמע ווילט איהר, עה? א פייג אונטער א דעבעלע וועט איהר ביי אונז האבען א פאליטישע פלאטפארמע! איהר האלדריגעס וואס איהר זענט, כניאקעס, יאלדען און פארכעס, א רוח אין אייערע טאטעס שעבעטאטעס אריין!"

אט אזוי האבען זיך צוגעוואלדעוועט די "קאפיטאנען" פון דער "ברויט־און־פוטער" ארבייטערשאפט. פריהער איז ארויפגעקומען אויף דער פלאטפארמע דער אלטער גענעראל־סעקרעטאר פונ'ם קאנגרעס "גענאסע" דרייפער און נאך איהם האבען שוין נאכגעפאלגט אנדערע.

* * *

מען מוז, קודם כל, זיך באקענען מיט די פאליסים פונ'ם "טרייד ענד לייבאר קאנגרעס" כדי צו פארשטעהן די פסיכאלאגיע פון די פיהרער פאר זייער געגנערשאפט צו א פאליטישער אקטיוויטעט.

דער "קאנגרעס" אין קאנאדע איז א געזעצליך קינד פון דעם "אמעריקען פעדעריישאן", וועלכע האבען ביידע זיך ערקלעהרט אונאפהענגיג פון דעם גאנצען וועלט־פראלעטאריאט און האבען אפילו געשאפען פאר זיך א באזונדער "פייערטאג" — "לייבאר דעי", אנשטאט דעם 1־טען מאי.

דער הויפט־פרינציפ, סיי פונ'ם "קאנגרעס" און סיי פון דער "אמעריקען פעדעריישאן" איז דער פרינציפ פון — א פולע פאמיניצע פאר די מעמבערס!

עס איז כמעט דער זעלבער פרינציפ ווי פון מיין באבע, א ליכטיגען גן־עדן זאל זי האבען. זי האט שטענדיג געטענה'ט, אז דער איינציגער און בעסטער צוגאנג צו א מאנ'ס הארץ איז דורך א פולען מאגען...

ביי איהר איז אויסגעקומען, אז אזוי לאנג ווי מען האט אנגעלייגט דעם מאן דעם "חומר", איז שוין דאמאלסט לייכט צו טאן מיט איהם וואס דאס הארץ גלוסט.

אט פון דעם דאזיגען שטאנדפונקט קוקען אויך די פירער פונ'ם קאנאדער "קאנגרעס" אויף דער "ארבייטער זאכע". און עס פארשטעהט זיך, אז ווען מען קוקט דורך אזעלכע "ברילען" אויף דעם גורל פונ'ם ארבייטער קאן מען ניט זעהן מערער ווי אונטער דער אייגענער נאז.

די באליעבטע מעטאדע פון די "קאנגרעס לייטע", פונקט אזוי גוט ווי פון די "לייטע" פון דער "אמעריקען", איז כסדר געווען צו אויסכאדאטאיעווען ביים "פריץ" אין וואשינגטאן אדער אין אטאווא, א שטיקעל הנחה'לע אמאל פאר די מעמבערס. די הנחה'לע איז געוועהנליך באשטאנען פון א גרעסערען שטיקעל פלייש פאר די מעמבערס אדער פון מערער אביסעל זופ פאר זיי.

ווייטער איז עס ניט נעגאנגען.

* * *

אבער צווישען דער קאנאדער ארבייטערשאפט האט זיך לעצטענס אנגעהויבען מערקען א פאליטישע רייפקייט. די דאזיגע רייפקייט איז געקומען דורך צוויי באזונדערע אופנים. ערשטענס איז עס געווען דער איינפלוס פון דער בריטישער ארבייטער מאכט, ווי אויך פון דער אויסטראלישער, און צווייטענס, איז עס געווען א רעזולטאט פון דעם וואקלענדיגען צושטאנד אין וועלכען די קאפיטאליסטישע סיסטעם געפינט זיך איצט.

די ארבייטער האבען זיך ארומגעזעהן אז אין פאל פון א וועלכען עס איז קאפיטאליסטישען דורכפאל שטעהען זיי אין די רייהען פון ברויט־בעטלער, און די וויידזישעס שניידט מען אויך בלויז זייערע און פאר יערען הויך דאס מויל

אויס פראטעסט, שפאלט מען בלויז זייערע קעפ און... און... הכלל, אלעס צוזאמענגענומען האט עס געבראכט צו דעם, אז ביי דער "קאנגרעס" קאנווענשאן אין וואנקאווער, זאלען איינינע דעלעגאטען אויפהויבען די פראגע וועגען אן אייגענער, ארבייטער פאליטישער פלאטפארמע.

— גענוג געווען אנגעווענדעט אויף די טובות פון די "פריצים", האבען זיי געטענה'ט. מיר פיהלען זיך אליין בכוח צו רעגירען דאס לאנד, ווען מיר ווילען קענען פארטרעטען אונזערע אייגענע אינטערעסען.

אבער די קאפיטאנען פון דער "פולער פאמיניצע - ארבייטערשאפט", האבען אנגעשטופט פולע אויערען מיט וואטע, און האבען גאר ניט פארשטאנען ווי קומט צו די אייגענע מעמבערס וועלכע מען האט כסדר "גענומען אויפ'ן זיכער" — ווי קומט צו זיי אזא חוצפה.

פאר זיי, פאר די פיהרער, איז זיך אלץ שטיל און רוהיג אויף שיפקע...

נהלל

פון ה. ל. חריפאי.

פאר א לעזער פון א אידישער צייטונג דארף מען דאך ניט דערצעהלען, וואס אזוינס נהלל איז. ווער ווייס דאס ניט דעם ערשטען אידישען דארף אין עמק וואס איז אויפגעשטעלט געווארען גלייך נאך באלפורס דעקלאראציע, פריהער צעלטען, דער נאך: באראקען, וויינגערטנער, פעלדער, שטאלען — בקיצור די קרוין פון דער אידישער קאלאניזאציע אין עמק, און איהר ווייסט דאך מסתמא, אז נהלל איז באליעבט ביי דאס אידישע פאלק ניט נאר מיט איהר באלעבאטישקייט — דא האט זיך צוזאמענגעקליבען דאס שעהנסטע און דאס בעסטע פון דער פראקטישער ציוניסטישער באוועגונג אין ארץ ישראל. וועמען האט איהר דא ניט? די גענעראלען פון דער ארבייטענדער ארץ ישראל האבען אראפגעווארפען פון זיך די קרוינען און זיינען אוועק נאך דער סאכע. טריבונען פון פען און צונג, אידעאליסטען וואס האבען פארגעסען די גאנצע וועלט, פיהרער און לעהרער — אוועקגעשמיסען האבען זיי די געזעלשאפטליכע קאריערען און איבערגעגעבען זיך אין גאנצען דעם "תיקון הנפש".

זייער גייסטליכער פיהרער איז געווען א. ד. גארדאן ז"ל, וועלכער עס האט געזעהן די גאולה פון דאס אידישע פאלק אין צוזאמענבונד מיט דער נאטור דורך ערדארבייט. זייענדיג שוין העכער ווי פופציג יאהר, האט ער אויף זיך ארויפגעווארפען דעם יאך פון ארבייט, וועלענדיג מקיים זיין תורה בפועל ממש. טאג־טעגליך האט מען געקאנט באגעגנען דעם דאזיגען פאטריארכאלען זקן מיט דעם גראב־אייזען אויף דעם אקסעל — ניט אומזיסט האבען זיינע נהלל'ער תלמידים פארפלאנצט אויף זיין נאמען א וועלדעל אין די גרעניצען פון זייער קאלאניע. זיין גייסט שוועבט ארום נאך היינט אויף די פעלדער פון נהלל..

איז שוין דען אריבער צעהן יאהר, זינט מען האט פארלייגט דעם יסוד פון דער דאזיגער קאלאניע? דאכט זיך, נעכטען איז דאס געווען. שורות, שורות פון ביידלעך האבען זיך צוגעטוליעט צו דער מוטער ערד. ארום זומפען און וויסטעניש. די דייטשען זיינען אנטלאפען — די מאלאריע האט זיי פארטריבען. וועט דען דא זיין א ישוב? עס גנב'עט זיך אין הארץ אריין א צווייפעל. דער ווינט רייסט זיך אריין צווישען כרמל און ים, די ביידלעך פאלען, נאר עקשנות"דיג און גערולדיג ווערען זיי ווידער אויפגעשטעלט. ניט קיין וואסער, ניט קיין רוה. די פנים'ער פארדאג'עט און פארברענט. די מחנה שלאפט. נאר דער איין תבור שטעהט אויף'ן וואך.

— שלאפט, שלאפט, רוהיג, טייערע חברים, מארגען וועט אייער האפנונג רעאליזירט ווערען. נאך א צוויי טויזענט־יאהריגער הפסקה וועט פון דאס ניי מארגען די אידישע מאסע באהערשען דעם אידישען עמק!

ברייט איז די פעלד. הימעל, ערד און בערג. איינע נאך איינע ציהען זיך שורות־ווייס די מוילאייזלען, שלעפענדיג נאך זיך דעם אידישען אקראייזען.

— ווער איז דאן צו אייך גלייך געווען, ווען איהר האט געשיקט אייער ערשטע תפלה פון דער באפרייטער באנייטער אידישער פעלד!

צען יאהר! איך שטעה אויף די פעלדער פון נהלל היינט. — די ארבייט איז שוין ניט קיין גבורה. טויזענטער "חלוצים" האבען זיך צוזאמענגעבונדען מיט דער ערד. מען אקערט, מען זייט, מען שניידט — א גאנץ נאטירליכע געשעהניש. אידישע דערפער ארום. מען ארבייט אין פעלד, אין וויינגארטען, אין שטאל — אן אלטע אידיש בילדעל פון גרעונס צייטען.

— טייערע חברים, איהר האט ניט נאר באזיעגט די ערד, נאר אויך דעם גלות אידען.

געוויס האט א גרויסע ווערטה די באלעבאטישקייט, אבער עס זיינען דא נצחונות, וואס מיר זיינען ניט אומשטאנד צושעצען. דעם ערשטען פלעקעל האט איהר אריינגעשטעקט — קוקט זיך צו ארום א אידישער לאנדווירטשאפטליכער ישוב, וואס נעהמט ארום מעהר ווי דרייסיג פונקטען.

* * *

איך בין געקומען אין נהלל צו איהר שמחה. א יום־טוב'דיגע שטימונג. עס קלייבען זיך צוזאמען די פני פון ישוב. און איבעראל די הויפט מחותנים אליין. ביסלעכווייז, איינס נאך איינס, ווערט דער "בית העם" (פאלקסהויז) פון דער קאלאניע פארפולט. א לעבעדיגע גאלערע פון אינטערעסאנטע טיפען.

אט קומט דיר אריין אליעזר יפה. מען דארף איהם ניט פארשטעלען.

ניט אומזיסט האט מען איהם געקרוינט מיט דעם נאמען "דער נביא פון נהלל". דער קאלנער אפען, אהן א גארטעל. א גוטהערציגער פנים. שטענדיג חסידיש'דיג געשמייכעלט. ער געהט זיך אביסעל שעהמעוודיג. עס דוכט זיך ער איז אין גאנצען ניט צופרידען מיט דעם אפיציעלען זייט פון יום טוב. ניט קוקענדיג אויף זיין טיעפער בילדונג, איז ער תופס די וועלט מיט פשטות.

מיר איז אויסגעקומען צו זיין אויף אן אלגעמיינער אסיפה אין נהלל. עס האט זיך גערעבאטירט די פראגע פון די ערוואקסענע קינדער. מען פאדערט פאר זיי ערד. מיט א מאל הויבט זיך דאס אויף אליעזר יפה און שפרינגט דיר ארוים מיט אזא טענה:

— מיט וואס זיינען אונזערע קינדער מיוחסים פאר אלע חלוצים? זאלען זיי אויך ווארטען אביסעל...

זיין יושר געהט פאר אויס.

שמואל דיין דרעהט זיך ארום צווישען די געסט. אן ערד ארבייטער פון די בעסטע. זיין ווירטשאפט איז מוסטערהאפט.

ער זאגט, ווען מען רייסט איהם ניט אפ אויף זייטיגע געזעלשאפטליכע ענינים, וואלט זי געשטאנען נאך העכער. אט שלעפט מען איהם אין אמעריקע. אט שיקט מען איהם אין פוילען און דא דארף מען פאהרען אויף א קאנגרעס. עס וואונדערט נאר, ווען קלייבט ער דאס אויס צייט צו שרייבען זיינע העכסט אינטערעסאנטע זכרונות, פארבייגעהענדיג שרייבט ער דיר גאר אן די געשיכטע פון נהלל. א פראקטישער, קלוגער ערד־ארבייטער.

זאסלאווסקי — אדער ווי ער רופט זיך אין העברעאיש "אורי" שטעהט אין א ווינקעל און שמועסט מיט דעם צוקונפטיגען דור.

איך קוק זיך איין אין זיין פנים און מיר דוכט, אז ער טראכט גאר וועגען א נייעם ווירטשאפטליכען פלאן. לויט זאגען, אז ער איז אגראנאם. ער אליין רעדט וועגען דעם נישט.

— אגראנאם סמאגראנאם — די ערד איז דער בעסטער לעהרער.

און מען מוז מודה זיין. ער האט די ערד ליעב, ניין, ער איז אין איהר פארליעבט, ער פארשטעהט איהר נשמה. אין שטאדט פיהלט ער זיך ווי אין טורמע. מען קען מיינען א פויער מבטן ומלידה. איך האב איהם אמאל געהערט אויף א פארמאכטער לאנדווירטשאפטליכער באראטונג. ער רעדט ניט אין זיין נאמען, ער רעדט ניט אין זיין נאמען, נאר אין דעם נאמען פון דער ערד. לאגיש, פראקטיש, וויסענשאפטליך און דאך ראמאנטיש. ווייכט פון כבוד...

בלאך, דאס איז דער "סטאראסטע" פון נהלל. ער איז פול מיט נהלל, און נהלל איז פול מיט איהם. אהער א גאנג, אהין א שפרונג.

ער היט אפ דעם פרינציפ פון געגענזייטיגע הילף. ער איז ביי איהם "תורת משה". נהלל האט זיך איהר קארעקס. געגענזייטיגע הילף און קאאפעראציע זיינען די הויפט מצוות פון דער נהלל'ער תורה. דער משגיח אויף זיי איז בלאך. דארט איז איינער שוואך — ער קען היינט ניט ארוים אויף ארבייט. בלאך זעהט שוין, אז זיין פעלד זאל זיין אויפגעאקערט. א באלעבאסטע איז קראנק, נישטא ווער זאל זארגען פאר די קינדער און פאר דער הויז ווירטשאפט — בלאך האט שוין דארט צוגעשיקט הילף.

— דאס העלפט איהר זיך אליין — אזוי טענה'ט ער — א מושב עובדים (אן ארבייטער קאלאניע) - איז ניט ווייניגער סאציאליסטיש ווי א קאמונע.

בלאך איז היינט דער "גלאוונער" מחותן — ער גיט אכטונג, אז אלעס זאל זיין אין ארדנונג.

עס שפרייזט אריין צבי יהודה, ברייטפלייציג ווי א גוטער לאטיש, טרעט שווער ווי א פויער, קוקט זיך ארום, שמייכעלט לעבעדיג און ווינקט מיר אונטער, ווי ער וואלט זאגען:

— וואס, א יום טוב'ל! אויס מיוחסים, גענוג גע'עסקט זיך — אין חדר אריין!

און וויסען זאלט איהר, אז צבי יהודה אהן ערד ארבייט איז זיך שווער פארצושטעלען. איהר וועט אין איהם בשום אופן ניט דערקענען דעם אמאליגען תלמיד פון קאמערצשול. ווען דו זאלסט מיט איהם ניט ריידען, און וואס דו זאלסט מיט איהם ניט ריידען — ער שמועסט פון משק (ווירטשאפט).

— אז איך פארשטעה גאר ניט חוץ דעם ווירטשאפטליכען שטאנדפונקט און וויל ניט פארשטעהן...

און אויב איהר האלט ביי ווירטשאפט, טא הערט זשע זיך טאקע צו, וואס ער רעדט. ער איז אביסעל כמורנע, נאר אין זיין ברוסט קלאפט א גאנץ ווארים הארץ.

דער פאלקס־הויז איז פול מיט לידער. גדולי הדור — און אין נהלל זיינען זיי פשוט ערד ארבייטער. אום צו שילדער־

(פארזעצונג אויף פיידזש 3)

דער ריח פון אתרוג

(א חסידישע סכות־מעשה)

פון מ. אינדריטץ.

זיין מיט דעם יוד־הקדוש אין איין מסבה יום טוב, איז ביי זיינע חסידים געווען פאררעכענט פאר דעם גרעסטען עונג רוחני. א קליינינגקייט קריגען די השפעה פון צדיק אין הייליגע טעג! אבער געוועהנליך פלעגען צום צדיק קומען אויף יום טוב בלויז געהויבענע חסידים און דאס אויך נאר אויף איין יום טוב פון יאהר. מאנכע פלעגען קומען צום צדיק אויף פסח, מאנכע אויף שבועות און אזוי ווייטער. יעדער האט שוין געהאט זיין חזקה אויף א געוויסען יום טוב, וואס ער פלעגט פארברענגען ביים צדיק.

און אט, צווישען די חסידים, וואס פלעגען קומען צום צדיק אויף ימים נוראים, איז אויך געווען א חסיד מיט דעם נאמען ר' נחמיה, וועלכער האט געוואוינט אין א קליין שטעדטעל א וואסערע פופציג מייל אוועק פון רבין. ווי נאר עס פלעגען קומען די ערשטע סליחות, פלעגט זיך ר' נחמיה דינגען פערד און וואגען און געלאזט זיך פאהרען צום צדיק, ביי וועמען ער פלעגט פארברענגען ביז מוצאי יום כפור. אויף סכות פלעגט ער זיך אומקעהרען צוריק אהיים.

און געווען איז דער דאזיגער ר' נחמיה א איד א בן תורה און א נדיב לב. מסחרים האט ער געפיהרט גרויסע, פרנסה האט ער געהאט בכבוד. פלעגט ער צום צדיק בלויז קומען הערען א דבר תורה, זיך אפלערנען ווי אזוי צו געהן בדרך הישר וכדומה. מיט קיין בקשות איז ער צום רבין קיינמאל ניט געקומען, ווייל איהם האט ברוך השם גארניט געפעהלט און אגב האט ער געדענקט, אז א רבי דארף משפיע זיין אין עניני רוחניות, אבער בנוגע גשמיות טאר מען א צדיק ניט מטריח זיין. ער דער צדיק, פלעגט ר' נחמיה זאגען, האט ליכטיגע אויגען און ווייסט ווען אימיצער ברויך א ישועה. דארף מען זיך פארלאזען, אז דער רבי אליין וועט שוין אכטונג געבען און זיין ברכה געבען ווען נויטיג איז. די דאזיגע מיינונג האט ער אפילו איינמאל ארויסגעזאגט צום צדיק אליין, בעת דער יוד־הקדוש האט איהם אמאל געפרעגט צו ער ברויך גארניט האבען, ווען ער האט זיין מיינונג דעם צדיק געזאגט, האט דער יוד הקדוש ז"ל א קליינעם שמייכעל געטאן און מעהר וועגען דעם ניט גערעדט.

און אז ר' נחמיה איז גערעכט געווען האט זיך ערשט ארויסגעוויזען שפעטער, וגופא דעובדא הכי הוה:

פאר'ן פאהרען געהט ער, ווי זיין שטייגער איז געווען, אריין צום רבין נעהמען א ברכת פרידה. זאגען דעם רבין א זייט געזונד, און הערען פון רבינס פה הקדוש א "פאהר געזונט". נעהמט דער יוד הקדוש איהם אויף ווי תמיד מיט גרוים חיבה — ער ז"ל האט דאך פון ר' נחמיה'ן געהאלטען אן עולם ומלואו — פרעגט איהם ווי איז איהם געגאנגען דער תענית און ווינשט איהם א גוט יאהר.

פאר'ן אוועקפאהרען, ווען ר' נחמיה איז שוין געווען הארט ביים טיהר, גיט איהם דער צדיק א רוף צוריק.

— און וואס הערט זיך עפעס מיט אן אתרוג? — מאכט דער צדיק — האט שוין אונזער חסיד איינגעהאנדעלט א מהודר'דיגען אתרוג?

— דערווייל נאך ניט — ענטפערט ר' נחמיה — אבער בעזרת השם וועל איך נאך מארגען אם ירצה השם איינהאנדלען אן אתרוג. איך האב אנגעזאגט שוין מען זאל פאר מיר איבערלאזען אן אתרוג א מובחר.

— גוט געטאן — מאכט דער צדיק ווייטער — מיר דארפען דאך דיר ניט דערצעהלען דעם ענין פון אתרוג. א גרויסע שעהנע מצוה. כדאי אבער פאר דיר צו וויסען, אז אפילו דער ריח פון אתרוג איז אנגעזאגט צום א הויכער ענין. דער ריח פון אתרוג קען ממש מחיה מתים זיין. קויף טאקע א גוטען אתרוג און השם יתברך זאל דיר העלפען בתוך כלל ישראל.

פארשטעהט אפילו ר' נחמיה ניט די דאזיגע דבורים — וואס הייסט דער ריח פון אן אתרוג קען מחיה מתים זיין? — אבער פרעגען וועט ער ניט. געזעגענט ער זיך ווייטער און פאהרט אהיים.

אנגעקומען אהיים, אין דער פריה, קלאפט ער קודם כל אריין א פלעקעל פאר א סוכה, געגעבען אן ארדערויף אויף דער מצוה פון סוכה, דאווענט אפ שחרית, כאפט א ביים און לאזט זיך צום רב, ביי וועמען די אתרוגים פלעגען אנקומען. אויסקלייבען אן אתרוג. קען שוין דער רב זיינע קונים ווייסט, אז ביי ר' נחמיה'ן איז געלט בלאטע ווען עס קומט צו א מצוה, קלייבט ער פאר איהם אויס דעם סאמע מהודר'דיגען אתרוג, דעם סאמע טייערסטען, אבער דערפאר טאקי א צאצקע, וואס האט ניט קיין שום פגימה'לע. ר' נחמיה אבטראכט דעם אתרוג און קלייבט נחת. אזוינס האט ער טאקי געוואלט. ער פיהלט אז קיין בעסערען שעהנערען וואלט אפילו זיין רבי דער יוד הקדוש ניט געוואלט. בפרט נאך אז דער אתרוג שמעקט טאקע, אז עס פארכאפט די נשמה.

ר' נחמיה קומט אהיים און נעהמט זיך מאכען די סוכה. זיינע בנים העלפען איהם ארוים און אזוי איז ער פארטאן דעם גאנצען טאג און די קומענדע פאר טעג.

דעם ערשטען טאג סכות, באלד נאך הלל און הושענות, ווען דער עולם קלייבט זיך צום לייענען און ר' נחמיה שטעהט אויף זיין שטאדט אין סאמע מזרח, לויפט פלוצלינג אריין זיינע א טאכטער מיט א געוואלט, דער טאטע זאל גלייך קומען אהיים. די מאמע, וועלכע האט זיך געלאזט געהן אין שוהל אריין, האט זיך פלוצלינג גענומען פיהלען ניט גוט, און באלד איז זי אוועקגעחלשט און מען קען איהר ניט אפמינטערען. מען האט שוין געבראכט דעם רופא. שכנים טהוען אלעס וואס מען קען און מען קען איהר בשום אופן ניט ברענגען צו זיך.

נעהמט ר' נחמיה ארונטער דעם טלית און לאזט זיך געהן אויף גיך אהיים. געקומען טרעפט ער אן אומגליק. זיין אשה ליגט אהן זיך. שכנים שטעהען ארום, מינטערען זי, גיבען איהר שמעקען צו כל־ערליי טראפענס, וואס דער רופא האט אנגעזאגט, אבער אומזיסט זייער טרחה. זי ליגט ניט פאר קיינעם געדאכט ממש כאבן דומם.

שטעהט ר' נחמיה נעבאך א דערשלאגענער און ווייסט ניט וואס צו טאן. אויף אזא גרויסען אומגליק האט ער זיך ניט געריכט. און אזוי ווי ער שטעהט א צוטומעלטער, פאלט איהם פלוצלינג אריין אין מחשבה די דבורים פון צדיק, מכח דעם אתרוג, און זיין מח האט אויפגעלויכטען.

—יעצט פארשטעה איך, וואס דער רבי האט געמיינט מיט זיינע הייליגע דבורים, אז דער ריח פון אתרוג קען ממש מחיה מתים זיין — האט ער אויסגערופען, און צורופענדיג זיינעם א זוהן האט ער באפוילען:

— לויף גיך אין שוהל אריין און ברענג דעם אתרוג.

דער זוהן האט אפילו ניט פארשטאנען זיין טאטענס דבורים, אבער געווארט האט ער ניט, און טאקע באלד האט ער דעם אתרוג געבראכט אהיים.

ר' נחמיה האט צו קיינעם קיין ווארט ניט גערעדט. האט נאר גענומען דעם אתרוג אין האנט אריין, איז צו זיין אשה און צוגעטראגען דעם אתרוג צו איהר נאז.

און באותו רגע האט די אשה גענומען זיך ריהרען און אין א ווייל שפעטער איז זי געקומען צו זיך. זי האט ממש אויפגעלעבט. אויפגעשטאנען תחית המתים.

שפעטער, אז מען האט ר' נחמיה'ן געפרעגט ווי אזוי ער קומט צו אזא איינפאל צו געבען גאר שמעקען דער פארחלשטער דעם ריח פון אתרוג, האט ער געענטפערט שלא ממין הטענה:

— איך האב תמיד מען געוואוסט, אז צום רבין דארף מען ניט קומען מיט בקשות, ווייל ער אליין ווייסט שוין ווען זיינע חסידים ברויכען א ישועה און ער וועט שוין העלפען. ער, דער צדיק, האט מיר געגעבען די רפואה פאר דער מכה. ער מיט זיינע ליכטיגע אויגען האט נאך אין פאראויס געזעהן, וואס פאר אן אומגליק אונז שטעהט פאר, האט ער מיר געזאגט וואס צו טאן.

שפעטער, ווען ר' נחמיה איז ווידער צום יוד הקדוש געקומען, האט דער צדיק ביים געבען איהם שלום בלויז באמערקט:

— נו, וואס זאגסטו מכח דעם אתרוג? הא? א קליינינגקייט דער ריח פון אתרוג!...